

ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВО ЯК СКЛАДОВА НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНІЙ МОВИ**LINGUISTIC AND CULTURAL STUDIES AS A COMPONENT OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING****Подвойська О.В.,***orcid.org/0009-0009-5835-4083**кандидат філологічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри німецької мови**Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана***Гавриш М.М.,***orcid.org/0000-0002-5801-3002**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри німецької мови**Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана***Діденко Н.В.,***orcid.org/0000-0002-9071-3658**старший викладач кафедри німецької мови**Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана*

У пропонованій статті досліджується значення лінгвокраїнознавчого компонента у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів освіти під час вивчення іноземних мов, зокрема німецької. Автори виходять з положення, що мова є невід'ємною частиною культури, історії та соціального життя народу, а її вивчення без урахування культурного контексту призводить до поверхневого та формального володіння мовними засобами. У статті обґрунтовується теза про те, що лінгвокраїнознавство сприяє не лише розширенню фонових знань про країну мови, що вивчається, але й формуванню міжкультурної компетентності, необхідної для ефективної комунікації в умовах глобалізованого світу.

У роботі здійснено аналіз і розмежування понять «країнознавство» та «лінгвокраїнознавство», а також узагальнено сучасні наукові підходи до їх інтерпретації у вітчизняній і зарубіжній лінгводидактиці. Значну увагу приділено систематизації чотирьох основних країнознавчих підходів: фактологічного, комунікативного, міжкультурного та дискурсивного. У розвідці розкриваються дидактичні можливості кожного, переваги та обмеження у процесі навчання іноземної мови. Наголошується, що фактологічний підхід забезпечує базові знання про країну, комунікативний орієнтується на практичне мовлення, міжкультурний – на порівняння культурних моделей поведінки, а дискурсивний дозволяє осмислювати культуру як динамічний процес, що формується через тексти та мовні практики і відображає соціальні зміни у суспільстві.

У висновках підкреслюється, що лінгвокраїнознавство має інтегруватися в усі види мовленнєвої діяльності та розглядатися як наскрізний методичний принцип навчання іноземних мов, який забезпечує цілісний розвиток іншомовної комунікативної, міжкультурної та соціолінгвістичної компетентності здобувачів освіти в закладах вищої освіти.

Ключові слова: лінгвокраїнознавство, країнознавство, міжкультурна компетентність, іншомовна комунікативна компетентність, навчання іноземних мов, дискурсивний підхід.

This article discusses the importance of the linguistic and cultural component in the process of developing foreign language communication skills in students learning foreign languages, particularly German. The authors proceed from the assumption that language is an integral part of the culture, history and social life of a people, and that studying it without taking into account the cultural context leads to a surface and formal knowledge of linguistic means. The article proves the thesis that linguistic country studies contribute not only to the expansion of background knowledge about the country of the language being studied, but also to the formation of intercultural competence necessary for effective communication in a globalised world.

The work analyses and defines the concepts of 'country studies' and 'linguistic country studies' and summarises current scientific approaches to their interpretation in native and foreign language teaching. Considerable attention is paid to the systematisation of four main approaches to country studies: factual, communicative, intercultural and discursive. The study reveals the didactic possibilities of each approach, as well as their advantages and limitations in the process of foreign language teaching. It is emphasised that the factual approach provides basic knowledge about the country, the communicative approach focuses on practical speech, the intercultural approach focuses on comparing cultural models of behaviour, and the discursive approach allows us to understand culture as a dynamic process that is formed through texts and language practices and reflects social changes in society.

The conclusions emphasise that linguistic country studies should be integrated into all types of speech activity and considered as a cross-cutting methodological principle of foreign language teaching, which ensures the integral development of foreign language communicative, intercultural and sociolinguistic competence of students in higher education institutions.

Key words: linguistic and cultural studies, country studies, intercultural competence, foreign language teaching, communicative competence, discursive approach.

Постановка проблеми. Використання країнознавчого аспекту у навчанні іноземній мові є ключовим для формування *іншомовної комунікативної компетенції*. Вивчення іноземної мови тільки для знання мови і без специфіки її використання у лінгвокультурному аспекті можна порівняти з вивченням просто слів зі словника, що веде до формування так званої формальної іншомовної компетентності. Будь-яка мова не існує у вакуумі, вона є відображенням і носієм культурних, історичних та світоглядних знань народу. Мовні знання передбачають не тільки і не стільки знання граматики і лексики, а і розуміння культурних реалій, традицій, соціальних норм, економіки, географії, політики та державного устрою країни, мову якої вивчають, через створення міжкультурної компетентності, що уможливує уникання комунікативних бар'єрів та непорозумінь. Крім того лінгвокраїнознавчий компонент можна розглядати і як засіб підвищення мотивації вивчення іноземної мови, оскільки знайомство з культурою певного народу через його мову активізує творчу і пошукову діяльність студентів, робить навчальний процес цікавим та емоційно насиченим. Зазначене вище зумовлює **актуальність** дослідження лінгвокраїнознавчої складової, що сприятиме систематизації знань та методів щодо використання різних видів лінгвокраїнознавства при вивченні іноземної мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Оптимізація, оновлення та осучаснення лінгвокраїнознавчої та країнознавчої складової у вивченні іноземної мови, зокрема німецької, постійно стають об'єктом сучасних досліджень та розробок. Так, в Україні створюються посібники і підручники з лінгвокраїнознавства та країнознавства, наприклад, роботи Кійко Ю. та Найдеш О. (2021 р.), Єгорової О. (2022 р.), Бондар Н. (2023 р.), Лопушанського Я. та Радченко О. (2024 р.), Поселецької К. (2025 р.) та інш., які передусім спрямовані на вивчення країнознавства як окремої дисципліни, зокрема в рамках філологічних спеціальностей. Впровадження лінгвокраїнознавчої складової у вивчення іноземної мови є предметом розвідок С. Ніколаєвої, В. Гращенкої та С. Сергійної, Л. Приймак, О. Попової та багато інш. Дослідженням та впровадженням країнознавчого аспекту у вивчення німецької мови у Німеччині займаються цілі установи та колективи авторів, зокрема Гете-Інститут, впроваджуючи так зване культурно зумовлене вивчення німецької мови, Німецька Академія країнознавства, міжнародні проекти в рамках *dhoch3* від DAAD, колективи науковців в універ-

ситетах Єни, Лейпцига та Мюнхена, серед яких варто згадати проф. К. Альтмайєра (Лейпциг) як найвідомішого теоретика, який розробив концепцію «культурологічних студій» та є одним з основоположників дискурсивного лінгвокраїнознавства, Г.- Ю. Крумма (Відень) – засновника DaF-дидактики (дидактики викладання німецької мови як іноземної), який поєднує країнознавство з мультикультурною ідентичністю учнів, У. Корейка (Білефельд), Р. Лушер, Р. Форноффа та інш.

Постановка завдання. Метою пропонованої розвідки є огляд різних видів країнознавства та їх ролі та місця у навчальному процесі при вивченні німецької мови як іноземної.

Виклад основного матеріалу. Передусім слід визначити та розмежувати такі схожі поняття як країнознавство та лінгвокраїнознавство. За визначенням С. Ніколаєвої, *країнознавство* – це компонент соціокультурної компетентності, що забезпечує засвоєння знань про країну, її культуру, традиції та цінності з метою формування здатності до міжкультурної комунікації [3]. У свою чергу, *лінгвокраїнознавство* – це міждисциплінарний напрям, що поєднує лінгвістику, культурологію та дидактику й досліджує взаємозв'язок мовних одиниць із культурними реаліями народу-носія мови [4]. Тобто лінгвокраїнознавство передбачає навчання та вивчення іноземної мови у поєднанні знань про країну, мова якої вивчається. Болотна Т. та Зубрицька О. висловлюють припущення про можливе використання терміна «культурознавство», обґрунтовуючи це вивченням скоріш фонових знань носіїв мови, їхньої культури у загальному вигляді, ніж просто інформації про країну [1, с. 182]. Проте як і поширеність терміна «лінгвокраїнознавство», так і певні дослідження про вплив на менталітет та культуру народу не тільки історичних подій, а також і кліматичних та географічних (наприклад, робота Саміі Наїм та Крістіан Піло-Райчур, яка презентує дослідження впливу географічних та культурних факторів на вербалізацію просторових понять у мові [8]), спонукає нас до використання саме цього терміна у наших дослідженнях.

У методиці виділяють чотири основні країнознавчі підходи, кожен з яких має специфічні цілі та методи реалізації.

1. *Фактологічне (класичне) країнознавство (Landeskunde)*, основною метою якого є надання систематизованих знань про географію, історію, політичний устрій та культуру німецькомовних країн (DACHL). Це та модель країнознавства, яка засновується саме на передачі фактів, і яку

також називають і експліцитним країнознавством [6, с. 15]. Фактологічне країнознавство, або країнознавство у чистому вигляді, є необхідним, але недостатнім елементом навчання іноземної мови, оскільки воно формує базові фонові знання про країну, однак потребує доповнення лінгвокраїнознавчим та міжкультурним підходами для розвитку повноцінної іншомовної комунікативної компетентності. Фактологічне країнознавство є доцільним на початкових рівнях вивчення іноземної мови, але його використання має враховувати такі особливості:

1. Подання відповідного матеріалу не має зводитися до набору фактів без глибокого осмислення. Отримуючи ці знання, учні або студенти часто не розуміють, як вони функціонують у реальному мовленні або навіть яка їх прагматична та раціональна мета. Тому доцільним буде не просто подавати фактологічні дані, а поєднувати їх з інтерактивною діяльністю, наприклад, вивчаючи адміністративний устрій Німеччини, можна запропонувати учням та студентам створити інтерактивну карту «Федеральні землі Німеччини» та підготувати кожному короткі доповіді про одну із земель, поєднуючи географічні факти з відомими брендами або туристичними локаціями, або діалектами цієї місцевості тощо.

– Також завжди слід враховувати мовну ситуацію, яка має формувати комунікативні навички і сприяти розвитку мовленнєвої компетентності. Учні мають не тільки сприймати інформацію, але і використовувати її для мовленнєвої діяльності.

– Крім того у фактологічному країнознавстві виникає часто ризик стереотипізації, бо узагальнені дані можуть закріплювати спрощені або застарілі уявлення про країну або недостатньо відображати регіональне та соціальне різноманіття.

– Як показує практика, фактологічне країнознавство часто реалізується через лекційно-репродуктивні методи, що призводить до запам'ятовування інформації, але не до взаємодії з нею. Щоб уникнути такого ефекту доречно використовувати знову таки інтерактивний підхід, або принаймні їхнє поєднання.

– Головним чинником, який слід враховувати, мабуть, є ризик обмеженого формування міжкультурної компетентності, бо подання суто фактів, цифр щодо певної країни не вчить інтерпретувати культурні відмінності в реальних комунікативних ситуаціях, а отже не готує до можливих міжкультурних непорозумінь. Уникнути такого ефекту можна знову таки за рахунок поєднання прийомів. Наприклад, читаючи текст про

німецькі свята, можна уникнути створення стереотипів святкування через поставлення питань, на кшталт, «Які принципи відмінності у святкуванні ... Ви можете назвати на противагу тим традиціям, які описуються в тексті? Чи всі в Німеччині так святкують ...?» тощо.

Таким чином, фактологічне країнознавство має бути на занятті з іноземної мови радше додатковим і супроводжуваним елементом, ніж основним. У той час як у спеціальних курсах, призначених для студентів філологічних спеціальностей, воно є базовим елементом. Головною передумовою, спільною для цих двох видів занять, є надання актуальної інформації у вигляді фактів, даних, цифр з географії, історії, соціології, політики, літератури тощо, які, в свою чергу, можуть презентуватися у різній формі: як тексти, таблиці, статистичні дані, діаграми і графіки, фото та рисунки.

2. *Комунікативне країнознавство* орієнтоване на поєднання інформаційної складової та формуванні практичних навичок. Зміст такого навчання орієнтований на інтереси та комунікативні потреби учнів, тобто на ситуації іноземної (→) повсякденної культури, з якими учні, ймовірно, стикатимуться. Його мета полягає у розумінні повсякденних культурних феноменів та явищ для забезпечення успішності комунікації [6, с. 27]. Комунікативна дидактика стала у сімдесятих роках минулого століття рушійною силою у переорієнтації організації та цілей навчання іноземній мові. Країнознавство в комунікативному підході концептуально зосереджено як на інформації, так і на дії.

Комунікативне країнознавство орієнтоване на пріоритетну мету – формування комунікативної компетентності, що передбачає розуміння повсякденних ситуацій, притаманних певній країні, та відповідної комунікативної поведінки. Знання повсякденної культури мови, що вивчається, служить базовим знанням, необхідним для того, щоб у повсякденній культурі поводитися відповідно до мовних норм.

Таким чином, країнознавство в такому аспекті стає невід'ємною частиною вивчення іноземної мови, і, строго кажучи, ми не можемо говорити про підхід, орієнтований на країнознавство, скоріше, мова має йти про роль країнознавства в рамках комунікативної дидактики. Більшість сучасних підручників для вивчення німецької мови як іноземної ґрунтується саме на цьому підході, де в комунікативних ситуаціях за допомоги відповідного мовного інструментарію навчають, як звертаються до тих чи інших осіб і за яких обста-

вин, як правильно відмовити або погодитися, як створити small talk у різних ситуаціях тощо.

3. *Міжкультурне країнознавство* – найбільш популярний вид країнознавчого, а точніше лінгвокраїнознавчого аспекту навчання іноземній мові. Відправною точкою цієї концепції країнознавства є усвідомлення того, що успішна комунікація між представниками різних культур повинна охоплювати більше, ніж лише мовну коректність і комунікативну адекватність. Вона вимагає усвідомлення власного та чужого культурного впливу на сприйняття та інтерпретацію міжкультурних ситуацій. Міжкультурне країнознавство має на меті надати учням можливість краще орієнтуватися в інших культурах [6, с.44].

У цьому аспекті важливого значення набуває те, як сприймається певна інформація. Оскільки сприйняття та інтерпретація тієї чи іншої реальності, ситуації, явища тощо спираються на власні досвід та оточення, тобто на нашу власну культуру. Під час викладання іноземних мов, і, звичайно, особливо в аспекті країнознавства, ми завжди маємо справу з іншим контекстом, а саме з іншою культурою. Як було зазначено вище, у центрі комунікативної дидактики іноземних мов лежать контекстно та ситуативно зорієнтоване розуміння і відповідна поведінка в комунікативних ситуаціях повсякденного життя мови, що вивчається. Однак, якщо сприйняття визначається нашим різним культурним та індивідуальним досвідом, може статися так, що ми інтерпретуємо та розуміємо ситуації, з якими стикаємося в іншій країні, інакше, ніж те, що вони, можливо, мають на увазі. І такі ситуації є дуже частотними.

Таким чином, міжкультурне країнознавство у навчанні іноземної мови – це доволі сучасний підхід, у якому знання про країну подаються в порівняльному, діалогічному та комунікативному вимірах, передусім з орієнтацією на взаємодію культур.

Переваги цього підходу вбачаються у:

2. формуванні усвідомлення культурних відмінностей (наприклад, щодо розуміння часу, простору, субординації тощо), завдяки чому учні та студенти вчать передбачати можливі «культурні пастки» у спілкуванні;

3. формуванні міжкультурної комунікативної компетентності, що передбачає не тільки правильне мовлення, а і використання доречних комунікативних стратегій, а також здатність інтерпретувати поведінку, жести, мовленнєві стратегії носіїв мови;

4. активізації рефлексії власної культурної ідентичності, що є надзвичайно важливим

з погляду на світову глобалізацію, наприклад, у ситуаціях, коли учні вчать пояснювати власні культурні норми іноземною мовою;

5. розвитку критичного мислення та підвищення мотивації до навчання, бо обговорення реальних культурних ситуацій викликає не тільки інтерес учнів, а і вимагає навичок аналізу, порівняння, інтерпретації, оцінки.

Передумовою цього підходу є необхідність високого рівня автентичності. На заняттях з відповідної тематики необхідно використовувати реальні комунікативні ситуації, медіатексти, відео, інтерв'ю, щоб представляти мову як живий інструмент соціальної взаємодії, а не абстрактну систему.

Перевагою міжкультурного країнознавства є можливість його використовувати при вивченні будь-яких тем. Наприклад, під час вивчення теми «Wohnen», можна запропонувати таке завдання:

Was ist Normal? – Ein Gespräch über Fotos

Sehen Sie die Fotos an und sprechen Sie darüber in der Gruppe: Was fällt Ihnen auf? Was finden Sie normal; was finden Sie überraschend? Was ist Ihnen ähnlich, was ist anders?

Benutzen Sie die angebotenen Ausdrücke für Beschreibung von Ähnlichkeiten oder Unterschieden und für Reagieren auf Aussagen oder Nachfragen dabei (...).

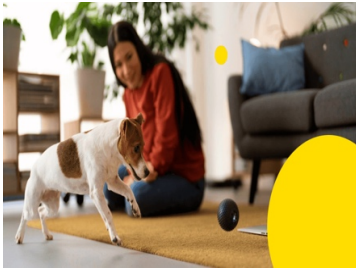
Під час вивчення теми «Tagesablauf» або «Zeitvertrieb» учням можна запропонувати завдання, де вони розглядають питання пунктуальності на конкретному прикладі – запізнення на зустріч або у гості у Німеччині та Україні. При цьому обговорюються наслідки та сприйняття цієї події представниками обох культур (методом «критичних інцидентів»), а також можливе реагування у такій ситуації.

4. *Дискурсивне країнознавство* – відносно молодий напрям, створений на початку 21-го століття на теоретичних засадах К. Крамш, Ю. Габермаса (теорія комунікативної дії) та праць сучасних європейських методистів, які розглядають мову як соціальну практику і в цьому полягає основна відмінність від міжкультурного підходу.

Для дискурсивного країнознавства характерні такі принципи:

– принципи суб'єктивності та контекстуальності, запропоновані

К. Альтмаєром (Claus Altmayer), який у своїх роботах прямо протиставляє фактологічне країнознавство дискурсивному, наголошуючи на тому, що «культура – це не «річ», яку можна покласти в голову студенту, а мережа значень, що

існують лише в текстах та розмовах, тобто у певних контекстах [5];

– принцип діалогічності, що знайшов своє вираження у роботах ідеолога дискурсивного підходу Клер Крамш (Claire Kramsch), яка стверджувала, що знання народжуються не як «сухе» надавання фактів, а як діалог між «своїм» (рідним) та «чужим» [7];

– принцип критичного мислення, який впливає з теорії комунікативної дії Ю. Габермаса (Jürgen Habermas) та ґрунтується на його ідеї про те, що мова є інструментом соціальної взаємодії та критичного аналізу влади [2].

Дискурсивне країнознавство вважається сьогодні більш ефективним для викладання іноземної мови в сучасних умовах. Так, наприклад, якщо фактологічне країнознавство надає факти, комунікативне – вчить правильно їх використовувати у мовленні, а міжкультурне – правильно поводитися у міжкультурних мовних ситуаціях, то дискурсивний підхід дозволяє адаптуватися до культури іншої країни, яка до того ж постійно зазнає змін (зміни урядів, кордонів, соціальних умов тощо), бо в рамках дискурсивного підходу досягається вміння аналізувати саме дискурс. Крім того, в рамках цього підходу унеможливується виникнення стереотипів, бо навчання відбувається на основі не типових особливостей, а різноманіття у свідомості, сприйнятті, соціальних принципів. Саме завдяки дискурсу учні та студенти отримують можливість правильно розуміти підтекст, іронію, натяки та культурні коди співрозмовника, що дозволяє говорити вже про передумови розвитку у них соціолінгвістичної

компетенції. Крім того, пізнаючи культуру, людей, країну в дискурсі, в учнів та студентів розвивається здатність бачити світ очима представника іншої культури, що дуже важливо для уникнення конфліктів.

Узагальнюючи принципи дискурсивного країнознавства, можна стверджувати, що воно спрямоване на процес, у той час як, наприклад, міжкультурне – на порівняння. Воно вивчає, як представники певної культури самі створюють свою реальність через тексти, медіа, щоденне спілкування. Це занурення у внутрішній процес того, як функціонує суспільство зі своїми змінами через мову.

Так, наприклад, при вивченні історії Німеччини, зокрема в аспекті культури пам'яті (*Erinnerungskultur*) та використання концепції «Каменів спотикання» (*Stolpersteine*) можна задіяти таке інтерактивне завдання, як створення віртуальної екскурсії за допомогою Google Street View або фотографій міст за темою «Камені спотикання: міська культура пам'яті». У створенні цієї екскурсії учні або студенти мають знайти в інтернеті коротку біографію тієї особи, про яку нагадує камінь спотикання. По завершенню презентації екскурсії учням пропонується дискусія за питаннями: *Чому німці обрали такий спосіб пам'яті (під ногами, а не на постаменті)? В якому значенні і чому це словосполучення (Stolpersteine) використовується в мові сьогодні як метафора?*

Іншим прикладом завдання із застосуванням дискурсивного підходу може бути робота з усунення стереотипів, що створюються німецькими

слоганами. Зміст завдання полягає в аналізі відомих слоганів на предмет виявлення рекламного концепту – радість, сімейні цінності, регіональність, якість тощо, та поясненні мотивів їхнього використання. Питанням для подальшої дискусії може бути: *Який образ «німецького продукту» створюють ці рекламні концепти для світу і для самих німців?*

Висновки. Результати огляду країнознавчих підходів у викладанні іноземної мови дозволяють розглядати їх як еволюцію переходу від фактів до мовлення, від мовлення до формування мовленнєвої поведінки через порівняння,

і відповідно до «проживання» культури певної країни через її дискурс. Ці підходи можна також розглядати вже не стільки в аспекті країнознавства, скільки лінгвокраїнознавства, бо перше презентує зміст, а друге – метод вивчення культури та дискурсу країни через її мову, і навпаки. Країнознавство не повинно бути окремим розділом у вивченні іноземної мови, воно має пронизувати всі види мовленнєвої діяльності (читання автентичних текстів, аудіювання, наприклад, оголошень на вокзалі, написання формальних листів, реагування у певних мовленнєвих ситуаціях тощо).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Болотна Т., Зубрицька. О. Лінгвістика та країнознавчий аспект у викладанні англійської мови. Поняття “країнознавство” та “лінгвокраїнознавство”. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія: Філологія, педагогіка, психологія*. 2017. Вип. 34. С. 182–187.
2. Габермас Ю. Дії, мовленнєві акти, мовленнєві інтеракції та життєвий світ / пер. Єрмоленко А. *Комунікативна практична філософія : [підручник]* Київ : Лібра, 1999. С. 287–324.
3. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н.Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. ; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава: Довкілля-К, 2008. 712 с.
5. Altmayer C. Kultur als Hypertext: Zu Theorie und Praxis der Kulturwissenschaft im Fach Deutsch als Fremdsprache: Zu Theorie und Praxis der Kulturwissenschaft im Fach Deutsch als Fremdsprache. München: Iudicium, 2004. 511 S.
6. Biechele Markus, Alicia Padr. Didaktik der Landeskunde. Fernstudieneinheit 31, Berlin u. a. (Langenscheidt) 2003.
7. Kramsch C. Context and Culture in Language Teaching. Oxford: Oxford University Press. 1993. 290 p.
8. Na'im S., Pilot-Raichoor Ch. Impact of geography and culture on spatial relations. *Language Typology and Universals*. Volume 69, Issue 3. 2016. DOI: <https://doi.org/10.1515/stuf-2016-0016>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 18.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 30.03.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026